

Сергєєва В. Є.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германської філології
ДЗ „Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”, м. Полтава, Україна.
naukalnu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6842-0253>

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗВО

Рекомендація Європейської Комісії щодо того, що кожному громадянину Європейського Союзу слід знати як мінімум дві мови Співтовариства, крім своєї рідної мови (European Council, 2002), зростаюча мобільність громадян ЄС, яка, можливо, є результатом угоди про відкриті кордони й вільний рух товарів і послуг вважаються основними причинами для величезної популярності вивчення іноземних мов. Поряд із цими політичними й соціальними змінами з'явилися й нові ідеї в сфері методів лінгводидактики, що призвело до появи новітніх методичних підходів, у яких сполучаються й інтегруються конкретна навчальна дисципліна й мова. У педагогічній і лінгвістичній літературі з'явилися такі ідеї, як вивчення мови в ході всієї навчальної програми й підтримуване вивченням мови вивчення предмета. Одна з останніх концепцій, яка з'явилася в наукових дискусіях Європи й світу про викладання окремих предметів і викладання мови, це предметно-мовне інтегроване навчання (CLIL).

Термін CLIL – предметно-мовне інтегроване навчання (Content and Language Integrated Learning) – досить часто використовується для опису методу навчання предмету за допомогою засобів іноземної мови, головною метою якого є вивчення предмета й поліпшення мовних й мовленнєвих навичок студентів в іноземній мові. Даний метод практикують різні вищі школи країн Європи й світу, наприклад США, Фінляндії, Угорщини, Польщі, Литви, Естонії й ін. Успішне застосування CLIL у цих країнах дає нам підстави вважати, що даний метод є потенційно успішним.

Проблеми предметно-мовного інтегрованого навчання знаходяться в центрі уваги таких науковців, як С. Бобиль, О. Коченкова, Ю. Руднік, Ю. Соболь, О. Ходаковська та ін. У зарубіжній лінгводидактиці питаннями використання предметно-мовного інтегрованого навчання у вищій школі займаються М. Аллен, А. Бонне, Д. Греддол, Л. Коллінз, Д. Марш, Р. Муноз-Луна, І. Тінг та ін.

Проте, додаткового вивчення потребують проблеми аналізу особливостей використання цього методу навчання в закладах вищої освіти, студенти яких опановують немовні спеціальності, такі як, наприклад, готельний бізнес, сфера гостинності, туризм, обслуговуючі технології тощо.

Отже, **мета** цієї статті полягає у визначенні специфіки використання методу предметно-мовного інтегрованого навчання студентів немовних спеціальностей ЗВО.

Предметно-мовне інтегроване навчання як термін було запроваджено наприкінці минулого століття зарубіжним дослідником Д. Маршем, який розумів вивчення іноземних мов спочатку як засіб вивчення предметних дисциплін. Потім трактування мети CLIL змінилися і були інтерпретовані Д. Койлом як дуальні, спрямовані одночасно на освоєння й предметної дисципліни іноземною мовою, й на саму мову безпосередньо (Coyle, 2010). CLIL націлений на освоєння іноземної мови у всіх її чотирьох аспектах, включаючи продукцію мови, так само, як і інші підходи, за рахунок використання автентичного письмового чи звукового матеріалу з предметної дисципліни, так само як і освоєння предметного контенту.

Однією з переваг даного методу є те, що він не має обмежень в удосконаленні мовних навичок і предметних знань. Також CLIL надає студентам можливість розвитку їх міжкультурних знань. Даний метод також допомагає використовувати інші стратегії навчання, застосування інноваційних методів і технологій навчання й підвищує мотивацію до вивчення предметів і іноземної мови в студентів. Крім вже перерахованих переваг, CLIL дає можливість підсилити навчання іноземної мови, не вимагаючи при цьому додаткових годин у навчальному плані.

При плануванні програми навчання із застосуванням CLIL звичайно враховують 4C: Content (зміст), Communication (спілкування), Cognition (розумові здібності), Culture (культурологічні знання).

На думку Д. Марша, термін CLIL відноситься до будь-якого подвійного освітнього контексту, в якому використовується додаткова мова як засіб викладання та вивчення немовного змісту (Marsh, 2002). Це означає, що CLIL асимілює такі ідеї, як білінгвальні мовні програми, навчання, засноване на змісті, вивченні іноземних мов протягом усієї навчальної програми, розгляд іноземних мов як академічних мов, використання програм з вивченням двох мов, програм із зануренням або мультилінгвальних програм. Д. Марш йде далі і наголошує, що CLIL вимагає реконцептуалізації того, що ми вважаємо вивченням та використанням мови. Це дозволяє покращити інтегрований освітній підхід, який активно включає студента у використання та розвиток іноземної мови, мови для вивчення та мови через навчання з інших предметів. Часто це називають навчанням шляхом конструювання, а не інструктування.

Відповідно до Д. Маршу та ін. навчання за методом CLIL можна вести за чотирма моделями, для зручності позначених як А, В, С та D (Marsh et al., 2008).

Модель А: заняття проводяться в основному іноземною мовою, а рідна мова використовується для перекладу важливої термінології.

Тип А (монофокальний): увага студентів сфокусована в основному на предметі, що вивчається, тоді як лінгвістичні питання піднімаються рідко і зазвичай стосуються вимови та правопису конкретних термінів;

Тип В (біфокальний): акцент робиться як на предмет, що вивчається, так і на мовні питання, хоча в конкретних випадках можливі варіації і зазвичай зміст є пріоритетним. Ця модель використовується для досягнення цілей дисципліни, що вивчається, поряд з розвитком і використанням іноземної мови на дуже високому рівні.

Модель В: заняття проводяться іноземною мовою та рідною мовою. Цей метод викладання називають „перемиканням кодів”. Перемикання кодів має місце протягом заняття та протягом усієї програми навчання. У процесі одного заняття приділяється багато уваги мовним питанням (до 50% часу).

Тип А: обидві мови використовуються рівною мірою, перехід від однієї до іншої може бути раптовим, але має виглядати необхідним.

Тип В: багато уваги приділяється вивченню іноземної мови. Як і при типі А, таке рішення застосовується для того, щоб досягти запропонованих цілей навчання. Крім того, він надає багаті можливості для використання іноземної мови.

Модель С: використання іноземної мови обмежено до 10-50% часу заняття. Тут завдання полягає у переплетенні мови та змісту (рідною мовою студента).

Тип А: одна з мов домінує.

Тип В: фокус на предметі та елементах іноземної мови, але увага приділяється переважно контенту. Вивчення іноземної мови є обмеженим.

Модель D: іноземна мова використовується тільки в специфічних випадках і дуже спорадично для досягнення конкретних цілей.

Тип А: заняття починається іноземною мовою, а закінчується рідною. Основна мета полягає скоріше у консолідуванні існуючих знань, ніж у розвитку мовних умінь, що призводить до так званого макроперемикання використаних мов.

Тип В: заняття проводяться рідною мовою, але ґрунтуються на навчальних матеріалах іноземною мовою.

Тип С: студенти виконують проекти та презентують їх іноземною мовою. Ця модель доповнює вивчення рідної мови та створює можливості для використання та розвитку іноземної мови. Її функція – мотивувати, її мета – консолідувати знання та навчання за допомогою надання альтернативних засобів вивчення матеріалу. Ця модель спрямована на підтримку організації процесу навчання й дозволяє індивідуалізацію навчальної програми для конкретної групи.

Наші дослідження показують, що методичний підхід CLIL працює дуже добре, особливо в сфері професійної освіти, наприклад, у сфері послуг, у якій комунікативні вміння, у тому числі й розширене використання іноземних мов, є дуже важливими.

Дана методика за умови високого рівня підготовки педагога як у професійній сфері туризму, так і в мовній сфері одночасно дозволяє підтримувати мотивацію студентів на стабільно високому рівні. У процесі навчання іноземної мови, вибудованого за методикою CLIL, педагог виступає в якості успішного лідера та рольової моделі для студентів, що вирішує проблему мотивації та дозволяє комплексно вибудувати синергетику (міждисциплінарність) профільних туристських та мовних дисциплін, забезпечуючи вироблення універсальних, загальнопрофесійних та професійних компетенцій, відповідних виду (видам) професійної діяльності (міжнародний туризм, гостинність, ресторанний бізнес, екскурсійне обслуговування, музейна діяльність, проектна діяльність та інші напрямки соціально-культурного сервісу та туризму).

Для того, щоб полегшити студентам процес ознайомлення з мовними засобами іноземної мови необхідний контрастивний підхід, який допомагає виявити як риси подібності між мовами, так і їх відмінності.

Варто також відзначити, що як показала практика, студенти за напрямом „Туризм” охочіше та ефективніше опановують мовні навички після практичного ознайомлення з міжнародною туроператорською діяльністю (виробнича практика, тимчасове працевлаштування, робота на стендах міжнародних виставок та ярмарків, відвідування міжнародних майстер-класів і ворк-шопів, залучення до організації міжнародних конференцій та семінарів), оскільки грамотне виконання навіть найпростіших завдань наочно ілюструє роль і місце міжкультурної комунікації в міжнародній туристській діяльності. Подібні практики дають розуміння реальних посадових обов'язків на виробництві для випускників рівня бакалаврату й магістратури, що, у свою чергу впливає на мотивацію студентів у питанні професійної конкурентоспроможності й самореалізації.

Додатковим стимулом до вивчення іноземної мови як мови професійного спілкування служить також кінематографічний продукт, у якому в сюжетну лінію уплетені ідеї, що розкривають особливості професійної діяльності фахівців сфери туризму, гостинності, ресторанної справи, діячів культури, мандрівників і першовідкривачів. Перегляд художніх і документальних матеріалів мовою оригіналу як додаткового матеріалу з курсу або професійної дисципліни підвищує мотивацію студентів й допомагає студентам туристських ЗВО в професійному самовизначенні особистості.

Розробка, адаптація, впровадження у педагогічну діяльність та використання інноваційних технологій при навчанні іноземних мов у туризмі є вкрай необхідними при застосуванні методу CLIL. До новітніх

методів і форм подачі матеріалу можна віднести наступні: глобальний комплекс e-learning (що включає електронні освітні платформи, модулі та курси дистанційного навчання); використання соціальних мереж; використання кросплатформових додатків з миттєвого обміну повідомленнями; використання конференцзв'язку, телемосту, on-line або off-line відео трансляції; використання хмарних сховищ; використання хмарних запитально-відповідних систем та програмних клієнтів; підкасти, навчальні канали, відеохостинги; мобільні програми: розробка унікальних навчальних кросплатформових додатків; інтеграція вже розроблених курсів, розмішених на освітніх порталах, у мобільне середовище; застосування симуляторів; навчання в середовищі VR (virtual reality – віртуальна реальність) за допомогою інноваційних технічних засобів таких як бездротова гарнітура для смартфонів, окуляри VR та інші пристрої, що створюють віртуальну реальність та підтримують AR (augmented reality – доповнена реальність – технології, які доповнюють реальність віртуальними елементами).

Подібний підхід стимулює комплексне, нелінійне мислення спеціаліста туризму та гостинності, знімає мовний бар'єр у професійній діяльності, виробляє мультизадачність та дозволяє студенту самостійно створити мовне середовище, яке відповідає його професійному рівню та компетенціям, збільшити щільність спілкування з використанням іноземної мови.

У рамках нашого дослідження було проведено експеримент із метою виявлення впливу CLIL на словникові показники студентів немовних спеціальностей. В експерименті взяли участь 85 студентів першого курсу Інституту торгівлі, туризму та обслуговуючих технологій Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Були сформовані експериментальна й контрольна групи. Студенти експериментальної групи активно використовували методи CLIL (знайомство з лексичною функцією й лексичними структурами, використання контекстних підказок тощо). Крім того, у процесі навчання проводилися заняття в ігровій формі, створювалися цифрові історії, застосовувалися інтелект-карт, плакати, різні способи візуальної подачі матеріалу (діаграми й інші графічні організатори), щоб предметний контент став зрозумілим. Контрольна група вивчала одиниці за допомогою традиційного методу навчання лексиці (лексичні визначення, синоніми, антоніми, переклад слів).

Для оцінки своїх лексичних знань на початку дослідження учасникам був запропонований попередній тест, розроблений нами при активній консультації з боку викладачів-предметників з профільних кафедр. Він складався з 60 питань із множинним вибором і був присвячений розпізнаванню лексики й інформації з профільних предметів. На виконання тесту було виділено 60 хвилин.

Пост-тест являв собою модифікований варіант попереднього тесту з тим же змістом, але іншим порядком проходження питань, щоб уникнути нагадування студентам. Пост-тест був необхідний для виявлення

активних словникових знань профільних дисциплін в учасників і покликаний продемонструвати, чи є ефект від використання CLIL.

Для визначення впливу використання CLIL на вивчення лексики студентами був використаний параметричний статистичний метод аналізу даних. Показники виявили незначну різницю в попередніх тестах, виконаних обома групами. Проте, різниця результатів між пост-тестами обох груп є досить істотною. Інакше кажучи, експериментальна група перевершила контрольну.

Таким чином, результати показали, що CLIL є успішною педагогічною технологією, що дозволяє ефективно покращити словниковий запас студентів, а також отримувати знання з профільних дисциплін, що сприяє підвищенню мотивації студентів до вивчення мови, збільшенню їх когнітивних здібностей.

Крім очевидної переваги, вираженої у підвищенні рівня мовної підготовки студентів, існує ще низка плюсів предметно-мовного інтегрованого навчання. По-перше, студенти набули здатність до пізнавального й усвідомленого навчання. Предметно-мовне інтегроване навчання надало студентам можливість використовувати знання з одного контексту як бази для іншого, тому що це допомагало їм застосовувати, інтегрувати й переносити знання, розбудовуючи критичне мислення. По-друге, предметно-мовне інтегроване навчання підвищило мотивацію студентів до вивчення іноземних мов. Студенти, зацікавлені в певній темі, мали додатковий стимул опанувати мовою, яка давала їм можливість освоїти матеріал, брати участь у дискусії й виражати свою думку. По-третє, предметно-мовне інтегроване навчання зміцнило впевненість студентів при вивченні іноземної мови. Дослідження вказує на зростання позитивного відношення до вивчення іноземної мови протягом усього періоду навчання. По-четверте, зростання інтересу до іноземних мов призвело до розвитку зацікавленості в зарубіжних культурах. У результаті розбудовувалась міжкультурна комунікація, знання й розуміння міжкультурних відмінностей, повага до культур інших народів.

Перспективи подальших розвідок бачимо у вивченні умов, необхідних для реалізації предметно-мовного інтегрованого навчання студентів немовних спеціальностей ЗВО, зокрема ролі та функції викладача іноземних мов при застосуванні цього методу.

Список використаної літератури

1. European Council. Barcelona European Council. Presidency Conclusions. Press Release 100/1/02, 2002. **2. Coyle D., Hood P., Marsh D.** CLIL: Content and language integrated learning. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. **3. Marsh D.** Content and Language Integrated Learning: The European Dimension – Actions, Trends and Foresight Potential. DG Education & Culture, European Commission, 2002. №15. **4. Marsh D. et al.** Raport ewaluacyjny. Edukacja dwujęzyczna w Polsce. Praktyka w wybranych szkołach. Warsaw : CODN, 2008.

References

1. **European Council.** Barcelona European Council. Presidency Conclusions. (2002). Press Release 100/1/02. 2. **Coyle, D., Hood, P., Marsh, D.** (2010). CLIL: Content and language integrated learning. Cambridge : Cambridge University Press. 3. **Marsh, D.** (2002). Content and Language Integrated Learning: The European Dimension – Actions, Trends and Foresight Potential. *DG Education & Culture, European Commission, 15.* 4. **Marsh, D. et al.** (2008). Raport ewaluacyjny. Edukacja dwujęzyczna w Polsce [Evaluation report. Bilingual education in Poland]. *Praktyka w wybranych szkołach.* Warsaw : CODN [in Polish].

Сергєєва В. Є. Специфіка використання предметно-мовного інтегрованого навчання студентів немовних спеціальностей ЗВО

У статті проаналізовано специфіку застосування предметно-мовного інтегрованого навчання студентів немовних спеціальностей ЗВО, яке є інноваційним методом навчання предмету за допомогою засобів іноземної мови, головною метою якого є вивчення навчального предмету й поліпшення іншомовних комунікативних навичок студентів.

Ґрунтуючись на результатах проведеного педагогічного експерименту, автор доходить висновку про те, що крім очевидної переваги, вираженого в підвищенні рівня мовної підготовки, існує ще низка плюсів предметно-мовного інтегрованого навчання, а саме: студенти набувають здатність до пізнавального й усвідомленого навчання, тому що даний метод надає студентам можливість використовувати знання з одного контексту як бази для іншого, тому що це допомагає їм застосовувати, інтегрувати й переносити знання, розбудовуючи критичне мислення; предметно-мовне інтегроване навчання може підвищити мотивацію студентів до вивчення іноземних мов, оскільки студенти, зацікавлені в певній темі, будуть мати додатковий стимул опанувати мовою, яка дасть їм можливість освоїти матеріал, брати участь у дискусії й виражати свою думку; зростання інтересу до іноземних мов призводить до розвитку зацікавленості в зарубіжних культурах, і в результаті розбудовується міжкультурна комунікація, знання й розуміння міжкультурних відмінностей, повага до культур інших народів.

Ключові слова: предметно-мовне інтегроване навчання, студенти немовних спеціальностей ЗВО, інноваційні технології навчання іноземним мовам, педагогічний експеримент.

Сергеева В. Е. Специфика применения предметно-языкового интегрированного обучения студентов неязыковых специальностей вузов

В статье проанализировано специфику применения предметно-языкового интегрированного обучения студентов неязыковых специальностей ЗВО, которое является инновационным методом обучения предмету при помощи средств иностранного языка, главной

целью которого является изучение предмета и улучшение иноязычных коммуникативных навыков студентов.

Основываясь на результатах проведенного педагогического эксперимента, автор приходит к выводу о том, что помимо очевидного преимущества, выраженного в повышении уровня языковой подготовки, существует еще ряд плюсов предметно-языкового интегрированного обучения, а именно: студенты приобретают способности к познавательному и осознанному обучению, так как данный метод предоставляет студентам возможность использовать знания из одного контекста в качестве базы для другого, потому что это помогает студентам применять, интегрировать и переносить знания, развивая критическое мышление; предметно-языковое интегрированное обучение может повысить мотивацию студентов к изучению иностранных языков, поскольку студенты, заинтересованные в определенной теме, будут иметь дополнительный стимул овладеть языком, который даст им возможность освоить материал, принимать участие в дискуссии и выражать свое мнение; рост интереса к иностранным языкам приводит к развитию заинтересованности в зарубежных культурах, и в результате развивается межкультурная коммуникация, знание и понимание межкультурных различий, уважение к культурам других народов.

Ключевые слова: предметно-языковое интегрированное обучение, студенты неязыковых специальностей ЗВО, инновационные технологии обучения иностранным языкам, педагогический эксперимент.

Sergieieva V. Ye. Specificity of content and language integrated learning of students of non-linguistic specialties of higher education institutions

The article deals with the specificity of the content and language integrated learning of students of non-linguistic specialties of higher educational institutions which is an innovative method of teaching the subject by means of a foreign language and the main aim of which is the study of the subject and to improve students' communicative skills in foreign languages.

Based on the results of the conducted pedagogical experiment, the author comes to the conclusion that besides the obvious advantage expressed in the increase of the level of language training, there are several other advantages of content and language integrated learning, namely: students acquire the ability to cognitive and conscious learning, because this method gives them an opportunity to use knowledge from one context as a base for another, because it helps them apply, integrate and transfer the knowledge developing critical thinking; content and language integrated learning can increase students' motivation to study foreign languages because students interested in a particular topic will have an additional incentive to master the language, which will give them an opportunity to master the material, participate in discussions and express their opinions; an increase in interest in foreign languages results in the development of interest in foreign cultures, and as a result intercultural

communication, knowledge and understanding of intercultural differences, and respect for the cultures of other peoples are developed.

Key words: content and language integrated learning, students of non-linguistic specialties of higher educational establishments, innovative technologies of teaching foreign languages, pedagogical experiment.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2022 р.

Стаття прийнята до друку 06.03.2022 р.

Рецензент – д. пед. н., проф. Кокнова Т. А.